

DŽENITA IMAMOVIĆ-HAVERIĆ
(Sarajevo)

ZNAČENJA PRIJEDLOGA ز [ÄZ] U PERZIJSKOM JEZIKU I NJEGOVI PRIJEVODNI EKVIVALENTI U BOSANSKOM JEZIKU

1. UVOD

Perzijski i bosanski jezik genetski su slični, tj. pripadaju istoj skupini indoevropskih jezika. Naime, perzijski pripada iranskoj, a bosanski slavenskoj porodici jezika. Oba jezika su i tipološki slična, tj. pripadaju flektivnim jezicima, s tom razlikom što bosanski jezik spada u flektivne sintetičke jezike, a perzijski u flektivne analitičke jezike.

Prijedlozi u perzijskom jeziku imaju veliku ulogu i značaj, prvenstveno zbog toga što zamjenjuju neke padežne nastavke koji su vremenom izgubljeni. Dakle, funkcija prijedloga u perzijskom jeziku je određivanje padežnih odnosa čiji su formalni pokazatelji oni sami.

Prijedlozi u perzijskom jeziku su partikule koje se dodaju riječima i ukazuju na odnos između dvije riječi (Maškur 1971:129). To su funkcionalne riječi sa manje leksičkog a više strukturalnog značenja.

Osnovna značenja prijedloga u perzijskom jeziku su prostorna i vremenska. Pored ovih značenja oni imaju značenja uzroka, namjene, poređenja, pratnje, društva i mnoga druga značenja.

Većina prijedloga u perzijskom jeziku stoji ispred imenice, osim sljedećih prijedloga: اندر [ändär] – u; بر [bär] – na; در [där] – u, koji mogu da stoje i prije i poslije imenice.

S obzirom na to da se mišljenja u vezi sa podjelom perzijskih prijedloga kod iranskih i stranih gramatičara međusobno razlikuju,¹ odlučila sam se za podjelu koja odgovara podjeli prijedloga u bosanskom jeziku.

¹ Iranski gramatičar Halil Rahber u svom djelu *Horuf-e ezafe* (1988:15) prijedloge dijeli na proste i složene. On navodi i treću grupu prijedloga koje naziva poluprijedlozima. Homajun Farruh je u svojoj gramatici *Dastur-e džami'-e zaban-e farsi* (1957:690) prijedloge podijelio u pet grupa. Od neiranskih gramatičara važno je

Dakle, perzijski prijedlozi se po postanku mogu podijeliti na prave i neprave prijedloge.²

1. Pravi prijedlozi imaju značenje samo prijedloga, dolaze ispred imenice ili zamjenice na koju se odnose, a ime koje dolazi iza prijedloga ne trpi nikakve promjene.

To su:

از [äz] – *iz, od, kroz, o, sa, na...*

با [ba] – *sa, na, protiv, za...*

به [be] – *ka, prema, u, na, za, do, radi, po, zbog, poput, protiv, kroz...*

بر [bär] – *na, kod, o, po, ka, u, prema, sa, za, protiv...*

در [där] – *u, unutar, o, zbog, na, kroz, po, pred, kod...*

تا [ta] – *do...*

جز [džoz] – *osim...*

بی [bi] – *bez...*

2. Nepravi prijedlozi su oni čije se značenje može povezati sa značenjem i osnovom neke druge riječi. Oni mogu biti izvedeni i složeni.

a) Izvedeni nastaju od priloga ili imenice i stoje sa slijedećom riječi u izafetu. Broj ovih prijedloga je velik i svakim danom je sve veći, tako da ćemo navesti samo neke od njih:

بیرون [birun-e] – *izvan* (prijedlog nastao od priloga بیرون [birun] što znači *vani*),

زیر [zir-e] – *ispod* (prijedlog nastao od imenice زیر [zir] što znači *dno*),

پیش [piš-e] – *kod* (prijedlog nastao od priloga پیش [piš] što znači *prije*),

روی [ruj-e] – *na* (prijedlog nastao od imenice رو [ru] što znači *lice*),

پهلوی [pählu-je] – *pored* (prijedlog nastao od imenice پهلو [pählu]- što znači *strana, bok*),

توی [tu-je] – *u, unutra* (prijedlog nastao od imenice تو [tu] – što znači *unutrašnjost*).

spomenuti G. Lazarda. On je dao najkompletniju podjelu prijedloga u gramatici *A Grammar of Contemporary Persian* (1992:76) u kojoj prijedloge dijeli na prave i na prijedložne izraze. Poput Lazarda, i Elwell – Sutton u svojoj gramatici *Elementary Persian Grammar* (1963:77) prijedloge dijele na prave i na prijedložne izraze koji su nastali od imenica ili priloga. Spomenut ću još I. Rubinchik, koja je u svom djelu *The Modern Persian Language* prijedloge podijelila po njihovom porijeklu i sadržaju. Po porijeklu ih dijeli na glavne i denominativne, a po sadržaju na proste i složene.

² Važno je spomenuti da je i Š. Sikirić u svojoj *Gramatici perzijskog jezika* (1952:105) prijedloge podijelio na prave i neprave.

b) Složeni prijedlozi odgovaraju jednoj od sljedećih kategorija:

prilog + pravi prijedlog

Npr., prijedlog بعد از [bä'd äz] – *poslije* sastoji se od priloga بعد [bä'd] – *kasnije* i pravog prijedloga از [äz] – *iz*.

pridjev + pravi prijedlog

Npr., prijedlog پیش از [piš äz] – *prije* sastoji se od pridjeva پیش [piš] – *prethodni, raniji* i od pravog prijedloga از [äz] – *iz*.

prijedlog 1 + imenica + prijedlog 2

Npr., prijedlog در مقایسه با [där moqajese ba] – *u poređenju sa* sastoji se od pravog prijedloga در [där] – *u*, imenice مقایسه [moqajese] – *poređenje* i pravog prijedloga با [ba] – *sa*.

prijedlog + imenica + ezafe marker

Npr., prijedlog بوسیله ی [bevesile-je] – *pomoću, posredstvom* sastoji se od pravog prijedloga به [be] – *ka, prema*; imenice وسیله [vesile] – *sredstvo* i ezafe markera ی [je].

Nekad u sastav složenog prijedloga mogu da stupe i dva prava prijedloga:

Npr., prijedlog تا به [ta be] – *do*.

2. ZNAČENJA PRIJEDLOGA از [ÄZ] U PERZIJSKOM JEZIKU I NJEGOVI PRIJEVODNI EKVIVALENTI U BOSANSKOM JEZIKU

Predmet ovog rada jeste prijedlog از [äz], koji je jedan od frekventnijih prijedloga u perzijskom jeziku. Navest ću osnovna značenja koja ovaj prijedlog ima u perzijskom jeziku pritom navodeći i prijevodne ekvivalente u bosanskom jeziku.³

³ Korpus koji je poslužio za ovaj rad sastoji se iz primarne i sekundarne građe.

U primarnu građu spada autohtono iransko djelo klasične perzijske književnosti *Bahitjarnama* (B) Šemsudina Muhameda Deqajiqija Mervezija i prijevod istog djela Bećira Džake.

Pored ovog klasičnog djela primjere sam ekscerpirala i iz dviju savremenih pripovijedaka, a to su *Säg-e velgärd* (SV) Sadika Hidajeta i *Hämrahan* (H) Sadika Čubeka i iz njihovog prijevoda na bosanski jezik B. Džake pod naslovom *Pseto lualica* (PL) i *Saputnici* (S).

Sekundarna građa sastoji se od gramatika, rječnika i naučnih radova.

Primjere sam ekscerpirala i iz klasičnog i iz savremenog jezika da bih što bolje osvijetlila prijedlog از [äz] u perzijskom jeziku, čije se značenje vremenom mijenjalo.

1. Osnovno značenje ovog prijedloga jeste ishodišna, polazna ili početna tačka, što znači da daje ablativno značenje. Ta početna tačka može biti:

a) u prostoru

از شهر بیرون آمدند. (B:5)

[*äz šahr birun amädänd*]

Izašli su *iz grada*. (B:22)

... مردی از اتومبیل پیاده شد، بطرف پات رفت،... (SV:20)

[*märdi äz otomobil pijade šod, be täräf-e pat räft,...*]

Iz automobila izade čovjek i uputi se prema Patu. (PL:499)

Iz navedenih primjera zaključujemo da je prijevodni ekvivalent ovog prijedloga u bosanskom jeziku prijedlog iz sa imenicom u genitivu, kojim se označava ablativni odnos poticanja, pokretanja, polazanja ili dolaženja (Stevanović II 1969:224).

b) u vremenu

از ساعت دو تا شش کار می کنم. (RPR:66)⁴

[*äz sa 'ät-e do ta šeš kar mi konäm*]

Radim *od dva sata* do šest.⁵

U rečenici na bosanskom jeziku upotrijebljen je prijedlog *od* uz broj dva koji je u obliku tzv. okamenjenog akuzativa (Jahić – Halilović – Palić 2000:254).

از صبح تا شب (RPR:66)

[*äz sobh ta šäb*]

Od jutra do mraka.

U ovom primjeru prijevodni ekvivalent je prijedlog *od* sa imenicom u genitivu čime se označava početak vremena, odnosno imenu, vremenski pojam od kojeg se uzima neki vremenski razmak (Stevanović II 1969:207). Osnovno značenje ovog prijedložnog izraza je ablativno. Dakle, on označava poticanje, odvajanje i udaljavanje od pojma sa imenom u genitivu (Stevanović II 1969:205).

Kao što se vidi u gornjim primjerima vremenski odnos od...do u perzijskom jeziku izražava se prijedlozima از [*äz*] – *od* ... تا [*ta*] – *do*.

Ovom konstrukcijom izražava se i prostorni odnos, kada prijedlog از [*äz*] označava početnu granicu nekog prostiranja, pružanja, kretanja. Prevodi se prijedlogom *od* sa genitivom, a krajnja granica kretanja je izražena prijedlogom *do* sa genitivom koji odgovara perzijskom prijedlogu تا [*ta*] – *do*.

⁴ RPR je skraćena za *Persidsko-russkij slovar'*, M. N. Osmanov, Moskva, 1983.

⁵ Svi primjeri na bosanskom jeziku, koji nisu markirani, moj su vlastiti prijevod. To su, ustvari, svi primjeri koje sam ekscerpirala iz gramatika, tječnika, udžbenika, naučnih radova.

(GCP:198)⁶ از تهران تا قزوین جاده خیلی خوب است.

[äz tehran ta qäzvin džade xeili xub äst]

Od Teherana do Kazvina je veoma dobar put.

2. Označava izvor ili mjesto odakle je nešto stiglo i u ovom značenju prevodi se našim prijedlozima *od, iz, sa* sa imenicom u genitivu.

(B:60) ... و هیچ از خانه خبر ندارم.

[...vä hič äz xane xəbär nädaräm]

Od kuće nemam nikakvih vijesti. (B:67)

(RPR:66) از او نامه گرفتم.

[äz u name gereftäm]

Primio sam pismo *od njega*.

(RPR:66) از کوچه صدایی شنیده شد.

[äz kuče sedaji šenide šod.]

Začuo se glas *sa sokaka*.

U posljednjem primjeru prijevodni ekvivalent je prijedlog *sa*, koji uz genitiv ima izrazito ablativno značenje. Njime se označava poticanje, odvajanje i udaljavanje s gornje površine onoga što je označeno imenom u genitivu (Stevanović II 1969:234).⁷

3. Označava pripadnost nekog djela autoru i odgovara našem prijedlogu *od sa* posesivnim genitivom (Stevanović II 1969:218).

شعري از سدي

[še'ri az sä'di]

Pjesma *od Sadija*.

Ova rečenica se može prevesti samo posesivnim genitivom, dakle bez prijedloga *od*:

Sadijeva pjesma.

4. Označava porijeklo, pripadanje kakvoj sredini, grupi. Prijevodni ekvivalent je prijedlog *iz sa* imenicom u genitivu (Stevanović II 1969:233; MH – MS 1967:351).

(RPR:66) او از خانواده کارگري است.

[u äz xanvade-je kargäri äst]

On je *iz radničke porodice*.

⁶ GCP je skraćenica od *A Grammar of Contemporary Persian*, Gilbert Lazard, Costa Mesa, California and New York, 1992.

⁷ Mihailo Stevanović je detaljnije obradio značenja prijedloga *s(a)* s genitivom u svom djelu *Studije i rasprave o jeziku* (Stevanović 1988:211).

او از شهر تهران است.
[u äz šähr-e tehran äst]
On je iz grada Teherana.

5. Označava materiju od čega je nešto napravljeno, a prijevodni ekvivalent u našem jeziku je prijedlog *od* sa imenicom u genitivu (Stevanović II 1969:219).

دور باغ دیواری از خشت کشیدند. (PG:111)⁸
[dour-e bay divari äz xešt kešidänd.]
Napravili su oko bašte *zid od cigle*.

انگشتی از طلا در دست داشت. (DN:130)⁹
[sa 'äti äz täla dār dāst dašt]
Imao je na ruci *sat od zlata*.

U nekim slučajevima prijedlog از [äz] može se zamijeniti ezafetnom kesrom. U našem jeziku prevodi se genitivom sa prijedlogom *od* ili gradivnim pridjevom u nominativu uz odgovarajuću imenicu u nominativu.

انگشتر طلا = انگشتری از طلا
[ängöštäri äz täla = ängöštär-e täla]
Prsten od zlata. = Zlatni prsten.

6. Označava predmet, lice ili pojam o kojem se govori. U ovom značenju ekvivalentan je našem prijedlogu *o* sa imenicom u lokativu (Stevanović II 1969:483).

از غصه آسمان چگویم
(B:15) و ز ناکسی جهان چگویم
[äz yosse-je asman če gujäm
vä z nakäsi-je džähan če gujäm]
Šta da kažem *o nepravdama pod plavim nebom!*?
Šta da kažem *o pokvarenosti na svijetu ovom!?* (B:30)

خواهم که سخن نگویم از غم
(B:80) در حضرت پادشاه عالم
[xahäm ke soxän nägujäm äz yäm
där häzrät-e padešah-e 'aläm]
U prisustvu padišaha svijeta,
O nesreći svojoj govoriti neću više. (B:84)

Kao što primjećujemo, prijedlog از [äz] ima ovo značenje uglavnom kada dolazi sa glagolima tipa *govoriti, razgovarati o nečemu*.

⁸ PG je skraćena od *Persian Grammar*, Lambton, England, 1966.

⁹ DN je skraćena od *Dästurname dār särf vä nähv-e zäban-e farsi*, M. Dževad Meškur, Teheran, 1971.

7. Upotrebljava se kada se želi označiti da neko stanje, raspoloženje, a rjeđe i radnja dolazi od nekog pojma kao uzroka. U našem jeziku prijevodni ekvivalenti su prijedlozi *zbog*, *od*, *iz* sa imenicom u genitivu (Stevanović II 1969:209).

... او از تشنگي و گرسنگي بميرد... (B:89)

[ta u äz *tešnegi vä gorosnegi* bemiräd...]

Tako će djevojka umrijeti *od žeđi i gladi*. (B:91)

... آنها هم از شدت گرما خاموش و چرت ميزدند.

[anha häm äz *šeddät-e gärma* xamuš vä čort mizädänd]

... drijemaju vrapci zamukli *od silne vrućine*. (PL:495)

U gore navedenim primjerima vidimo da je upotrijebljen prijedlog *od* sa imenicom u genitivu.

U bosanskom jeziku, u službi označavanja uzroka upotrebljavaju se i neki drugi prijedlozi (*iz*, *sa*) sa genitivom, najčešće s drukčijim nijansama značenja, ali katkad i kao potpuni sinonimi prijedloga *od*. U ovom značenju veoma često upotrebljava se prijedlog *zbog* uz genitiv pojma od kojeg kakva radnja, stanje ili raspoloženje potiče kao od uzroka (Stevanović II 1969:246).

... از این خبر خوشحال شدم.

[Äz in *xäbär* xošhal šodäm]

Obradovao sam se *zbog te vijesti*.

Svi se ti prijedlozi ponekad mogu međusobno zamjenjivati. Koji će se prijedlog upotrijebiti najčešće zavisi od upravne riječi kojom se dotična radnja, stanje ili raspoloženje kazuje.

Milka Ivić je u svom radu *Uzročne konstrukcije s predlozima zbog, od, iz u savremenom književnom jeziku* detaljnije pisala o ovim uzročnim konstrukcijama. Ona smatra da postoje dvije uzročne situacije od kojih jedna uvjetuje upotrebu prijedloga *od* ili *iz*, a druga prijedloga *zbog*, i u vezi s tim kaže: "Ako se radi o nekom pojmu koji se javlja kao aktivni prouzročivač u tom smislu što svojom pojavom, svojom prirodom izaziva vršenje radnje ili daje podstreka za vršenje radnje – upotrebljavaju se konstrukcije sa *od* i *iz*... Ako se, međutim, dati pojam shvata kao nešto što sasvim indirektno ima veze sa izazivanjem date radnje u tom smislu što se javlja kao ona prava, početna pojava u nizu zbivanja koja su dovela do vršenja radnje – upotrebljava se konstrukcija sa *zbog*..." (Ivić 1954:186).

8. Upotrebljava se pri označavanju dijela cjeline ili jedinke iz grupe, dakle označava partitivni genitiv i ekvivalentan je našem prijedlogu *od* sa genitivom.

... شاید یکی از این موجوداتی که... (SV:17)

[šajäd *jeki äz in moudžudati* ke...]

Možda ga *neko od ovih stvorenja*... (PL:498)

...بوي هر کدام از آنها را چقدر خوب تشخیص میداد... (SV:14)

[bu-je *här kodam äz anha* ra čeqädr xub täšxis midad...]

Vrlo dobro je razlikovao i raspoznao miris i trag *svakog od njih*. (PL:497)

U ovoj partitivnoj upotrebi prijedlog از [äz] uglavnom dolazi poslije imenica koje primaju konsonant ي [j] za neodređenost, npr.:

بخشي از شهر [bäxši äz šähr] – dio (od) grada

بعضي از آنها [bä'zi äz anha] – neki od njih

يکي از ایشان [jeki äz išan] – jedan od njih

بسياري از شهرها [besjari äz šährha] – mnogi od gradova

9. Upotrebljava se kada se želi istaći lice ili predmet od koga se nešto odvaja, uzima ili oduzima. Prijevodni ekvivalent u bosanskom jeziku je prijedlog *od* sa imenicom u genitivu.

گفت از لشکر جدا نمی بایست گشت تا ترا زخم نزدמי. (B:146)

[goft äz *läškär* džoda nämi bajest gäšt ta tora zäxm nä zädämi.]

“Nije trebalo da se odvajaš *od svoje vojske*, pa te ne bih ranio!” (B:135)

از این قطعه پارچه برای من ببرید. (RPR:66)

[äz in *qet 'e* parče bäräje män be-borid]

Od ovog komada odrežite dio za mene.

عدد ده را از پانزده کسر می کنیم. (RPR:66)

[ääd-e däh ra äz *panzdäh* käsr mi konim]

Oduzimamo broj 10 *od* 15.

10. Upotrebljava se kod označavanja članova, jedinki od kojih se sastoji neki skup. U bosanskom jeziku prevodi se prijedlozima *iz*, *od* sa imenicom u genitivu.

این منزل عبارت است از پنج عدد اطاق. (PG:111)

[in mänzel 'ebarät äst äz *pändž 'ädäd otaq*.]

Ova kuća se sastoji *iz (od) pet soba*.

U prethodnom primjeru rečenicu sa perzijskog bukvalno sam prevela na bosanski jezik, mada bi, iz stilskih razloga, u bosanskom jeziku ova rečenica trebala da glasi: Ova kuća ima pet soba.

هیئت از پنج نفر عبارت بود. (RPR:67)

[hej`ät äz *pändž näfär 'ebarät bud*.]

Delegacija se sastojala *od pet članova*.

11. Upotrebljava se kada se želi iskazati da se nešto promijenilo u nešto drugo i da je dobilo drugi oblik. Prevodi se našim prijedlogom *od* sa imenom u genitivu.

(B:73) ... ابره از بندگی بسطنت رسیده بود و ملک یمن از شاهي بزندانې افتاده.

[...ebrehe äz bändeği be sältänät reside bud vä mälek-e jämän äz šahi be zendani oftade.]

...Ebreha je *od nekadašnjeg roba* kod jemenskog kralja postao princ nasljednik prijestolja, a kralj Jemena je *od nekadašnjeg kralja* postao zatvorenik. (B:78)

(RPR:67) از يك كودك ناتوان به پهلواني مېدل شد.

[äz jek kudäk-e natävan be pählävani mobäddäl šod.]

On se od jednog slabog djeteta preobrazio u jednog junaka.

U gornjim primjerima primjećujemo da prijedlog از [äz] u ovom značenju obavezno zahtijeva upotrebu prijedloga به [be] – u.

12. Upotrebljava se uz glagole tipa *spasiti se, izbaviti se od nečega* i prevodi se našim prijedlogom *od* sa genitivom.

(RPR:67) از ورشکستگي نجات يافت.

[äz väršekästegi nädžat jaft]

Spasio se od bankrotstva.

(RPR:67) از اين كار شاق رهايي يافت.

[äz in kar-e šaqq rähaji jaft]

Spasio se od tog teškog posla.

13. Označava mjesto ili tačku kroz koju se obavlja neka radnja i ekvivalentan je našem prijedlogu *kroz* sa imenicom u akuzativu, koji označava da nešto prolazi s jedne na drugu stranu pojma u akuzativu, da se kreće između njegovih čestica, odnosno dijelova ili jedinki toga pojma (Stevanović II 1969:382).

(SV:21) اتومبيل از آبادي دور شد و از میان صحرا ميگذشت...

[otomobil äz abadi dur šod vä äz mijan-e sähra migozäšt...]

Automobil je prošao kroz naselje i počeo grabiti kroz pustinju. (PL:500)

(SV:15) ... و بالاخره از راه آب باغي وارد باغ شد.

[...vä beläxäre äz rah-e ab-e bayi vared-e bay šod.]

... i *kroz kanal od vode* provukao se je u jednu bašču. (PL:497)

Ako se prijedlog *kroz* odnosi na imenice koje označavaju prostor koji treba proći, onda se umjesto njega može upotrijebiti instrumental bez prijedloga, npr.:

prolaziti kroz šumu / prolaziti šumom (Raguž 1997:140).

14. Upotrebljava se prilikom komparacije pridjeva i priloga, a prijevodni ekvivalent u našem jeziku je prijedlog *od* sa imenicom u genitivu (Stevanović II 1969:214).

آن چشمه چو حوض کوثر آمد
و آن سبزه ز خلد خوشتر آمد (B:72)
[an češme ču houz-e kousär amäd
vä an säbze zi xold xoštär amäd]
Onaj izvor na Kevser vrelo podsjeća,
Ona bašta od samog raja je ljepša. (B:78)

چون سرو سهي قدي کشيده
زيباتر از و کسي نديد (B:82)
[čun sār-v-e sāhi qäddi kāšide
zibatär äz u käsi nädide]
Stasa skladna i visoka kao čempres vitki,
Ljepšeg stasa od njenoga još niko ne vidje. (B:85)

دو تن به از يك تن اند.
[do tän beh äz jek tänänd.]
Dva čovjeka su *bolja od jednog.* (S:1)

15. Upotrebljava se za označavanje posjedovanja. Prevodi se posesivnim genitivom bez prijedloga.

(B:5) گفتند از آن دختر سپهسالارست که پیش پدر می رود.
[goftänd äz an-e doxtär-e sepahsalar äst ke piš-e pedär mi räväd.]
Nosiljka pripada vojskovođinoj kćerki, koja je krenula da posjeti oca –
odgovoriše mu iz pratnje. (B:22)

(RPR:67) این شعر از انوري است.
[in še'r äz änväri äst]
Ovo je *Enverijeva pjesma.*

Ova rečenica se može prevesti i prijedlogom *od* s genitivom:
Ova pjesma je *od Enverija.*

U savremenom perzijskom jeziku za izražavanje posjedovanja upotrebljava se riječ مال [mal], npr.:

این کتاب مال من است.
[in ketab mal-e män'äst.]
Ova knjiga je *moja.*

Ponekad se za izražavanje posjedovanja može upotrijebiti samo prijedlog از [âz], pa bi ova rečenica glasila:

این کتاب از من است.
[in ketab âz mæn äst.]
Ova knjiga je *moja*.

Kao što smo vidjeli u gornjim primjerima, posjedovanje se može izraziti i pomoću prijedloga از [âz]- iz i pokazne zamjenice آن [an]- *onaj, ona, ono*; npr.:

این کتاب از آن من است.
[in ketab âz an-e mæn äst.]
Ova knjiga je *moja*.

16. Upotrebljava se prilikom označavanja ocjena na ispitima iz pojedinih predmeta. Prevodi se našim prijedlogom *iz* sa imenicom u genitivu.

از درس فیزیک پنج گرفتم. (RPR:67)
[âz dârs-e fizik pändž gereftäm.]
Dobio sam pet *iz fizike*.

17. Ukazuje na sredstvo za obavljanje neke radnje. Prevodi se instrumentalom bez prijedloga.

نقاش چاپکدست از قلم صورتها انگیزد. (HE:77)
[näqqaš-e čabokdâst âz qälâm surätha ängizäd]
Vješti slikar *perom* oživljava slike.

U većini slučajeva u ovom značenju se upotrebljava prijedlog با [ba] – *ba*, koji ima instrumentalno-socijativno značenje.

18. Ponekad se upotrebljava za izražavanje dativa u perzijskom jeziku.

این گناه را تو در گذار از من. (B:68)
[in gonäh ra to dâr gozar âz mæn.]
Ovaj grijeh *meni* ti oprostí sada. (B:75)

این گناه را از خادم عفو کرد... (B:8)
[in gonah ra âz xadem `äfv kârd...]
Zaboravio je i oprostio *slugi* takav postupak... (B:25)

U navedenim primjerima vidimo da je prijedložna fraza u perzijskom jeziku prevedena dativom bez prijedloga u bosanskom jeziku.

U savremenom perzijskom jeziku na ovom mjestu dolazi prijedlog به [be], koji ima dativno značenje.

19. Označava da se kretanje vrši s višeg mjesta prema nižem. Prevodi se prijedlogom *s(a)* s genitivom, koji označava viši nivo, uzdignutost mjesta s kojeg kretanje potiče (Stevanović II 1969:235).

... و از تخت دولت بر خاست و بحرم اندرون آمد (B:65)

[vā āz tāxt-e doulāt bār xast vā be-hārām āndārun amād]

Zatim siđe *sa prijestolja* i sam se uputi u svoje odaje... (B:71)

...تا از آن مقام عالی بدین مرتبه دانی رسیدم. (B:147)

[...ta āz an māqam-e 'ali bedin märtābe-je dani rāsīdām.]

Tako sam *sa tog visokog položaja* dospio do ovog jasnog položaja u zatvoru. (B:137)

Ovo su glavna značenja koja ovaj prijedlog ostvaruje u perzijskom jeziku, a do kojih sam došla tragajući za odgovarajućim primjerima iz korpusa koji sam odabrala.

Važno je spomenuti da prijedlog از [āz] ulazi u sastav mnogih složenih prijedloga kao njihov prvi ili drugi dio, npr.:

از بعد [bā 'd āz] – *poslije*;

... بعد از چند روز پادشاه از شکار باز آمد. (B:82)

[bā 'd āz čānd ruz padešah āz šekar baz amād...]

Poslije nekoliko dana, padišah se vrati iz lova... (B:85)

از پس [pās āz] – *poslije*;

... پات هم پس از اندکی تردید، نان را خورد. (SV:17)

[pat hām pās āz āndāki tārdīd, nan ra xord.]

Poslije izvjesnog oklijevanja Pat priđe i pojede to parče. (PL:498)

از پیش [āz piš-e] – *od, iz*;

... پادشاه متحیر از پیش ملکه بیرون آمد. (B:21)

[padešah motāhājjer āz piš-e māleke birun amād...]

Zamišljen i skrhan padišah izāde *iz kraljičine sobe*. (B:35)

از زیر [āz zir-e] – *ispod*;

... از زیر برف بیرون جسته. (H:3)

[...āz zir-e bārf birun džāste.]

... virile su tu i tamo *ispod snijega*. (S:1)

از بهر [āz bāhr-e] – *zbog, radi*;

... و گفت من هرگز از بهر تو این دروغ نگویم. (B:25)

[...vā goft mān hāragez āz bāhr-e to in doruy nāgūjām...]

Nikada *radi tebe* tako nešto neću lagati. (B:28)

از براي [äz bäräje] – radi;

(B:70) بازرگان با وي در سخن آمد و گفت از براي شما آمده ام.

[bazärgan ba vei där soxän amäd vä goft äz bäräje-e šoma amädeäm.]

Trgovac otpoče sa njim razgovor i reče mu da je došao samo radi njega.
(B:76)

از روي [äz ruje] – na;

(SV:12) ... که با ترس و لرز از روي زبيل، تکه خوراکی بدست بياورد...

[...ke ba tärs o lärz äz ruje zebil, tekke-je xoraki bedäst bijaväräd...]

... da u strahu na smeću pronade ostatke hrane. (PL:496)

Ovaj prijedlog služi i za tvorbu složenih priloga:

از قضا [äz qäza] – slučajno;

(B:37) از قضا موشي میان دیوار خانه را سوراخ کرده بود...

[äz qäza muši mijan-e divar-e xane ra surax kärde bud...]

Igrom sudbine (slučajno), na zidu te kuće miš je bio napravio rupu, ...
(B:48)

از کجا [äz kodža] – odakle;

(B:16) این بچه از کجا آمده باشد.

[in bäče äz kodža amäde bašäd.]

Kako (odakle) je ovo dijete ovdje došlo? (B:31)

از بسکه / از بس [äz bäs – äz bäske] – tako mnogo da, toliko;

(RPE:129) از بسکه خشمگین بود کسی نمیتوانست جلو او بایستند.

[äz bäske xäšmgin bud käsi nämitävanest dželov-e u be-istäd]

Toliko je bio ljut da niko nije mogao stati ispred njega.

Zatim:

از در و دیوار [äz där o divar] – odsvakuda;

از ریشه [äz riše] – temeljno, iz korijena;

از سر [äz sär] – ispočetka.

Upotrebljava se za tvorbu složenih glagola¹⁰ u perzijskom jeziku.

¹⁰ U perzijskom jeziku pod složenim glagolima se podrazumijevaju glagoli koji nastaju od: prijedloga i prostog glagola, npr.:

perzijski složeni glagol در آمدن [där amädän] – ući, nastao je od pravog prijedloga در [där] – u i od prostog glagola آمدن [amädän] – doći; imenice i prostog glagola, npr.: perzijski složeni glagol دوست داشتن [dust daštän] – voljeti, nastao je od

Npr. složeni glagol دادن از دست (äz däst dadän) – *izgubiti*:

(SV:21) نه، او ایندفعه دیگر نمیخواست این مرد را از دست بدهد
[ne, u indäf'e digär nämixast in märd ra äz däst bedehäd.]
Ne, ovoga puta nije smio *izgubiti* toga čovjeka. (PL:500)

Zatim:

از بین بردن داشتن [äz bein bär daštän] – *uništiti, likvidirati*;

از بین بردن کردن [äz bon kändän] – *iskorijeniti*;

از بین رفتن [äz bein räftän] – *nestati*.

Za tvorbu složenih glagola u perzijskom jeziku pored prijedloga از [äz] upotrebljavaju se i prijedlozi بر [bär] – *na* i در [där] – *u*, npr.:

برگشتن [bär gäštän] – *vratiti se*;

برچیدن [bär čidän] – *sabirati, skupljati*;

برخاستن [bär xastän] – *ustati*;

درگذشتن [där gozäštän] – *umrijeti*;

در رسیدن [där räsidän] – *preteći, prestići*.

Jedan broj glagola u perzijskom jeziku zahtijeva upotrebu prijedloga از [äz] da bi se izrazio indirektni objekat u rečenici, a najfrekventniji su slijedeći glagoli:

imenice دوست [dust] – *prijatelj*, i od prostog glagola داشتن [daštän] – *imati*; priloga i prostog glagola, npr.: perzijski složeni glagol باز گفتن [baz goftän] – *ponoviti*, nastao je od priloga باز [baz] – *ponovo, opet* i od prostog glagola گفتن [goftän] – *reći*; pridjeva i prostog glagola, npr.: perzijski složeni glagol تگ کردن [täng kändän] – *suziti*, nastao je od pridjeva تگ [täng] – *uzak* i od prostog glagola کردن [kändän] – *raditi, činiti* (Elwell – Sutton: 1963:94).

Neki gramatičari, poput Lazarda, prijedloge u složenim glagolima nazivaju prefiksima, a te glagole prefiksanim (Lazard 1992:291), dok drugi gramatičari, poput Lambtona smatraju da složeni glagoli u perzijskom jeziku mogu biti formirani od prijedloga ili prijedložne fraze i prostog glagola (Lambton 1966:85).

U bosanskom jeziku pod složenim glagolom podrazumijeva se glagol sastavljen od dvije osnove. Najčešći je tip složenih glagola tvoren od priloga i glagola: *blagosloviti, brzojaviti, krivotvoriti* i drugi, zatim od imenice i glagola: *rukovoditi, bogohuliti, dangubiti* (Babić 1986:497).

Međutim, prema gramatičkoj tradiciji i prefiksalne se tvorenice smatraju složenicama. Tvorba riječi prefiksacijom uvrštava se i u tvorbu slaganjem. Prema tome, glagoli nastali prefiksacijom nazivaju se i složenim glagolima, odnosno glagolskim složenicama (Barić 1997:379). Prefiksi su po porijeklu najčešće sadašnji i nekadašnji prijedlozi.

پرسیدن [porsidän] – *pitati*,
 ترسیدن [tersidän] – *plašiti se*,
 خواستن [xastän] – *tražiti od, zahtijevati*,
 استفاده کردن [estefade kârdän] – *koristiti*,
 سؤال کردن [so'al kârdän] – *pitati*,
 عبارت بودن [e'barät budän] – *sastojati se od*,
 عبور کردن [obur kârdän] – *proći kroz*,
 معذرت خواستن [mä'zârät xastän] – *tražiti izvinjenje*,
 پوزش خواستن [puzäš xastän] – *tražiti izvinjenje*.

(B:25) ... و تو از خدای عزّ و جلّ نترسی که مرا چنین تعلیم می گویی ...
 [...vä to äz xodaj äzzä vä džällä nätärsi ke mära čonin tä'lim mi guji...]
 A ti, zar se ne bojiš Boga svevišnjeg, kad me tako nagovaraš da lažem?!
 (B:38)

(B:33) ... و از حال وی پرسیدند
 [...vä äz hal-e vei porsidänd.]
 ... i upitaše ga za zdravlje. (B:45)

FONETSKE PROMJENE PRIJEDLOGA از [ÄZ]

Ponekad u poeziji dolazi do ukidanja elifa-ا kod prijedloga از [äz]:

از [äz] = ز [z]
 (B:52) ز بی صبری افتاد در قعر چاه.
 [ze bi säbri oftad dâr qä'r-e čah]
 Zbog nestrpljenja pade na dno bunara. (B:60)

Do ove pojave naročito često dolazi ako prije prijedloga از [äz] dolaze veznici که [ke] – *da, jer*; و [vä] – *i* i čestica za negaciju نه [nä] – *ne, npr.:*

[ke äz] = که از [kâz]
 [vä äz] = و از [vâz]
 [nä äz] = نه از [nâz]

از غصه آسمان چگویم
 (B:15) و ز ناکسی جهان چگویم
 [äz yosse-je asman če gujäm
 vä zi nakäsi-je džahan če gujäm]

Šta da kažem o nepravdama pod plavim nebom!?

Šta da kažem o pokvarenosti na svijetu ovom!?! (B:30)

Također, ako stoji ispred riječi koje počinju elifom, može doći do gubljenja tog elifa:

از این [äz in] = زین [zin]

از او [äz u] = زو [zu]

(B:103) ما را پسری سوي عراقست زو جان و دلم در اشتیاقست.

[ma ra pesäri su-je e'raqäst zu džan o deläm dār eštijaqäst]

Sina jednog u Iraku ja imam, za njim duša i srce moje čeznu. (B:101)

Ponekad se prijedlog از [äz] može izostaviti i to samo u slučajevima kada se njegovo značenje i funkcija razumiju iz same rečenice, npr.:

یادم رفت.

[jadäm räft]

Zaboravio sam.

Ovaj infinitiv glasi از یاد رفتن [äz jad räftän] – *zaboraviti*,

Bukvalan prijevod je *otići iz pameti*.

Nadam se da sam ovim radom uspjela bar donekle da osvijetlim značenja prijedloga از [äz] u perzijskom jeziku i da sam otvorila put za daljnja ispitivanja i proučavanja u ovoj oblasti.

ZAKLJUČAK

Analizom prijedloga u perzijskom i bosanskom jeziku došla sam do zaključka da se prijedlozi u perzijskom jeziku mogu podijeliti na prave i neprave, što odgovara podjeli prijedloga u bosanskom jeziku.

Pravi prijedlozi služe samo kao prijedlozi dok se nepravi prijedlozi mogu povezati sa značenjem i osnovom neke druge riječi. Oni mogu biti izvedeni i složeni.

Izvedeni prijedlozi mogu nastati od imenice i priloga.

Složeni prijedlozi, pored toga što mogu da se sastoje od dva prava prijedloga i od prijedloga i imenice, također mogu da se sastoje i od priloga i prijedloga, pridjeva i prijedloga i od jednog prijedloga, imenice i drugog prijedloga.

Jedan prijedlog u perzijskom jeziku ima više prijevodnih ekvivalenata u bosanskom jeziku. S obzirom na to da sam se u svom radu fokusirala na analizu pravog prijedloga از [äz] u perzijskom jeziku, navest ću, u kratkim crtama, njegova osnovna značenja do kojih sam došla u ovom radu.

Osnovno značenje *prijedloga* *آ* [äz] je ablativno, tj. on označava ishodišnu, polaznu ili početnu tačku u vremenu i prostoru i ekvivalentan je našim prijedlozima *iz, od* sa imenicom u genitivu.

Pored tog glavnog značenja ovaj prijedlog može da označava mjesto odakle je nešto stiglo, pripadnost nečemu, materiju od čega je nešto napravljeno, pojam o kojem se govori, porijeklo određenih osjećanja, uzrok vršenja radnje, partitivni genitiv, predmet od koga se nešto oduzima, članove od kojih se sastoji neki skup, promjenu nečega u nešto drugo, mjesto ili tačku kroz koju se obavlja neka radnja, komparaciju pridjeva i priloga, posjedovanje, ocjene na ispitima iz pojedinih predmeta, sredstvo za obavljanje neke radnje, a prijevodni ekvivalenti u našem jeziku su prijedlozi: *zbog, sa, o, kroz, na, iz, od*.

LITERATURA

- Babić, S. (1986) *Tvorba riječi u hrvatskom književnom jeziku*, Zagreb, JAZU Globus.
- Barić, E.; Lončarić, M.; Malić, D.; Pavešić, S.; Peti, M.; Zečević, V. i Zrinka, M. (1997) *Hrvatska gramatika*, Zagreb, Školska knjiga.
- Baqeri, M. (1994) *Tārih-e zāban-e fārsi*, Tehran.
- Ellwell-Sutton, L. P. (1963) *Elementary Persian Grammar*, Cambridge, England, Cambridge University Press.
- Faršidvard, H. (1969) *Dāstur-e emruz*, Teheran.
- Hanlari, P. N. (1998) *Dāstur-e zāban-e fārsi*, Tehran.
- Homajun, F. (1957) *Dāstur-e džami'-e zāban-e fārsi*, Tehran, Elmi.
- Ivić, M. (1954) "Uzročne konstrukcije s predlozima *zbog, od, iz* u savremenom književnom jeziku", *Naš jezik* V, sv. 5-6, Beograd.
- Jahić, Dž.; Halilović, S. i Palić, I. (2000) *Gramatika bosanskoga jezika*, Zenica, Dom štampe.
- Lalević, M. S. (1934) "Odnos predloga prema nekim odričnim rečima," *Naš jezik*, godina II, Beograd.
- Lambton, A. K. S. (1966) *Persian Grammar*, Students ed. London, England, Cambridge University Press.
- Lazard, G. (1992) *A Grammar of Contemporary Persian*, Costa Mesa, California and New York, Mazda Publishers.
- Maškur, M. J. (1971) *Dāsturname dār sārf vā nāhv-e zāban-e fārsi*, Tehran.
- Mrazović, P.; Vukadinović, Z. (1990) *Gramatika srpskohrvatskog jezika za strance*, Novi Sad, Biblioteka Matice srpske.
- Oranskij, I. M. (1963) *Iranskije Jaziki*, Moskva.
- Raguž, D. (1997) *Praktična hrvatska gramatika*, Zagreb, Medicinska naklada.
- Rahber, H. (1988) *Dāstur-e zāban-e fārsi, Horuf-e ezāfe vā rābt*, Tehran.
- Rubinčik, Yu. A. (1971) *The modern persian language*, Moscow: "Nauka" Publishing house.
- Sikirić, Š. (1952) *Gramatika perzijskog jezika*, Sarajevo, Veselin Masleša.
- Stevanović, M. (1969) *Savremeni srpskohrvatski jezik I i II*, Beograd, Naučna knjiga.
- Stevanović, M. (1949) "Sintaksička i stilska vrednost predloga s," *Naš jezik* I, sv. 1-2, Beograd
- Stevanović, M. (1988) *Studije i rasprave o jeziku*, Valjevo.
- Vuković, J. (1949) "O primjerima pogrešne upotrebe prijedloga s padežima (*zbog i radi*)," *Pitanja savremenog književnog jezika*, I/1, Sarajevo.

IZVORI I SKRAĆENICE

- B – Š. M. Deqajiqi Mervezi (1968) *Bahtijarnama*, kritičko izdanje Zebihullah Safa, Tehran.
- B – Š. M. Deqajiqi Mervezi (1968) *Bahtijarnama*, prijevod sa perzijskog Bećira Džake (1989) *Bahtijarnama*, Sarajevo: Veselin Masleša.
- SV – Sadek Hidajet (1953) *Säg-e velgärd*, Tehran.
- PL – Sadek Hidajet (1953) *Säg-e velgärd*, Teheran, prijevod sa perzijskog Bećira Džake (1972) *Pas lotalica*, Život, god. XXI/XL, br. 5–6, str. 495–501, Sarajevo.
- H – Sadek Čubek (1976) *Hämrahan*, Tehran.
- S – Sadek Čubek (1976) *Hamrahan*, prijevod sa perzijskog Bećira Džake, *Saputnici*, Sarajevo.
- PG – Lambton (1966), *Persian Grammar*, England: Cambridge University Press.
- GCP – G. Lazard (1992) *A Grammar of Contemporary Persian*, Costa Mesa, California and New York: Mazda Publishers.
- DN – M. Dž. Meškur (1971) *Dästurname där särfvä nähv-e zäban-e farsi*, Tehran.
- RPR – M. N. Osmanov (1983) *Persidsko-russkij slovar'*, Moskva.
- RPE – S. Haim (1991) *New Persian-English Dictionary*, Tehran.

ZNAČENJA PRIJEDLOGA ۱ [ÄZ] U PERZIJSKOM JEZIKU I NJEGOVI
PRIJEVODNI EKVIVALENTI U BOSANSKOM JEZIKU*Sažetak*

Ovaj rad predstavlja kontrastivnu analizu prijedloga u perzijskom i bosanskom jeziku. Prijedlozi su analizirani počev od definicije, mjesta, podjele, značenja i upotrebe. Podjela prijedloga u bosanskom jeziku poslužila je kao okvir za podjelu prijedloga u perzijskom jeziku, pa se prijedlozi, s obzirom na postanak, dijele na prave i neprave. Analizom prijedloga u oba jezika utvrđene su određene sličnosti i razlike.

Okosnicu ovog rada predstavlja prijedlog ۱ [äz] u perzijskom jeziku. Navedena su osnovna značenja koja ovaj prijedlog ostvaruje u perzijskom jeziku, a za svako značenje dat je odgovarajući primjer iz odabranog korpusa. Istovremeno se navode i prijevodni ekvivalenti ovog prijedloga u bosanskom jeziku.

MEANINGS OF THE PREPOSITION ۱ [ÄZ] IN PERSIAN AND ITS
TRANSLATIONAL EQUIVALENTS IN BOSNIAN*Summary*

The paper offers a contrastive analysis of prepositions in Persian and Bosnian language. The prepositions were analyzed with respect to their definitions, positions, classifications, meanings and uses. The classification of preposi-

tions in Bosnian was used as a framework for their classification in Persian. The prepositions were thus, with respect to their origin, divided into original (true) and derived (prepositional expressions). Based on analysis of prepositions in the two languages, certain similarities and differences were established.

Central to this paper is the Persian preposition ʔ [äz]. Its main meanings in Persian were analyzed, and examples for each individual meaning quoted from the selected corpus. At the same time, Bosnian translational equivalents of this preposition were presented.